

İSLAM HUKUKU'NDA KADINA VERİLEN SOSYAL HAKLAR

SOCIAL RIGHTS GIVEN TO WOMEN IN ISLAMIC LAW

Sevda Pınar COŞKUN¹

Doç. Dr. Bayram DEMİR²

ORCID Code: 0000-0003-4213-2944

ABSTRACT

Islam has established a system that values women, recognizes their individuality, and grants them fundamental rights. The Holy Qur'an emphasizes that men and women were created from a single soul and are equally addressed by divine commandments. Throughout his prophetic mission, the Prophet Muhammad (peace be upon him) demonstrated the value Islam places on women through both his words and actions, positioning them as vital members of society. In his Farewell Sermon, he highlighted the mutual rights and responsibilities of men and women toward one another.

The fundamental sources of Islamic law—the Qur'an and the Sunnah—address women's rights from various perspectives. By granting women rights in areas such as education, participation in professional life, social security, and inheritance, Islam protects their dignity and freedom, providing guidance for the structure of society as a whole.

Key Words: Women, Islam, law, social rights, education, work

ÖZET

İslam dininde, kadını değerli gören, ona şahsiyet ve haklar tanıyan bir sistem inşa edilmiştir. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de erkek ve kadının tek bir nefisten yaratıldığı³ vurgulanmış ve ilahi emirlere eşit düzeyde muhatap kılınmıştır. Peygamberimiz (s.a.s) de peygamberlik süresi boyunca İslam'ın kadına verdiği değeri söz ve davranışlarıyla ortaya koymuş, kadını toplumun önemli bir parçası olarak konumlandırmıştır. Veda Hutbesi'nde kadınların erkekler üzerinde, erkeklerin de kadınlar üzerinde hakları olduğunu bildirmiştir.⁴

İslam hukukunun temel kaynakları olan Kur'an ve sünnette kadın hakları çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Eğitim, çalışma hayatına katılma, sosyal güvenlik, miras gibi konularda kadına tanınan haklar ile kadının onur ve hürriyetleri koruma altına alınarak, topluma yön gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, İslam, hukuk, sosyal hak, eğitim, çalışma

¹ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik, Türkiye.

² Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Bilecik, Türkiye.

³ Nisa Suresi, 4/1.

⁴ İbn-i Mace, Nikah, 50.

Giriş

İslam, kadın ve erkeği yaratılış itibariyle eşit kabul etmiş, her iki cinsin de insanlık onuruna yakışır bir şekilde hayat sürmelerini temin etmeyi amaçlayan bir dindir. Haklara sahip olma ve yararlanma konusunda, ırkın, cinsiyetin, statünün, soyun herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. İslam hukukunda kadına verilmiş olan sosyal haklar, kadının toplum içerisinde var olan konumunu güçlendirmeye, şahsiyetini korumaya ve aktif bir birey olarak hayatın her alanına katılımını sağlamaya yöneliktir.

Tarihsel süreç incelendiğinde, kadınların toplum içindeki konumları, sahip oldukları haklar ve bu hakların kullanım şekilleri her zaman tartışma meselesi olmuştur. Bu mesele yalnızca sosyolojik ya da hukuki bir problem değil, aynı zamanda kültürel ve dini olarak da tartışma konusu olan çok katmanlı bir olgudur. Kadının sosyal konumu, hukuki kişiliği ve ekonomik haklara erişimi, insanlık tarihinin farklı dönemlerinde farklı bakış açılarıyla ele alınmış; kimi toplumlarda kadının birey olarak hak sahibi olup olamayacağı dahi tartışılmıştır. İslam dininin temel kaynakları olan Kur'an ve sünnette, kadınlara verilen haklar konusu geniş bir çerçevede ele alınmış ve miras, nafaka, mehir, mülkiyet hakkı gibi malî haklar ve yaşama, barınma, eğitim gibi malî olmayan haklar belirlenmiştir.

Yüce Allah (c.c), insanları tek bir nefisten yarattığını⁵, kadın ve erkeklerin iman edip salih amel işleyenlerin cennete gireceklerini, isyan edenlerin cezalandırılacaklarını⁶, kadınların erkekler üzerinde, erkeklerin de kadınlar üzerinde haklarının olduğunu⁷ belirtmiştir. Bu çalışma, İslam hukukunun kadınlara sağlamış olduğu sosyal hakları fihhi ve güncel bir perspektif ile ele almayı amaçlamaktadır.

1. Kadının Eğitim Hakkı

İslam dininde ilim öğrenmeyi, bilgiyi elde etmeyi kadın erkek ayırt etmeksizin tüm bireylere farz kılınmıştır. Nitekim bununla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de, "...Sana vahyi tamamlanmadan Kur'an'ı okumada aceleci davranma ve "Rabbim! İlmimi arttır" de."⁸ şeklindeki ayeti ilim öğrenmenin önemine işaret etmektedir. Yine "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"⁹ ayeti kadın erkek ayırt etmeksizin herkesi kapsayan genel bir hitaptir. Kadının da bu ilahi emre muhatap olması, onun eğitim hakkını doğrudan desteklemektedir.

Peygamberimiz'den (sav) rivayet edilen bir hadiste "İlim öğrenmek, kadın erkek her Müslümana farzdır" buyrulurken, bu hakkın cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkese tanındığını göstermektedir. Nitekim, İmam Nevevi bu hadisin şerhini yaparken ilim talebinin yalnızca erkeklere değil, kadınlara da farz olduğunu açıkça ifade etmiştir.¹⁰ Bu bağlamda özellikle

⁵ Bk. Nisa 4/1; "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan rabbinize itaatsizlikten sakının. Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah'a saygısızlıktan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."

⁶ Bk. Nahl 16/97; "Erkek olsun kadın olsun, kim inanmış bir insan olarak dünya ve âhirete yararlı işler yaparsa kesinlikle ona güzel bir hayat yaşatacağız ve böylelerinin ecirlerini de muhakkak surette yapmış olduklarının daha güzeliyle vereceğiz."

⁷ Bk. Bakara 2/224; Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeksizin) üç âdet süresince beklerler. Allah'a ve âhîret gününe iman ediyorlarsa, Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helâl olmaz. Eğer taraflar arayı düzeltmeyi istiyorlarsa kocaları, onları kendilerine geri çevirme hususunda başkalarından daha ziyade hak sahibidirler. Kadınların, mâkul ve meşrû ölçülerde ödevlerine denk hakları vardır; erkeklerin ise onların üzerinde bir dereceleri mevcuttur. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

⁸ Ta-Ha, 20/114.

⁹ Zümer, 39/9.

¹⁰ Nevevî, el-Mecmû' Şerhu'l-Muhazzeb, Beyrut: Daru'l-Fikr, ts. c.1, s.20.

Peygamberimiz'in eşi Hz. Aişe başta olmak üzere birçok kadın sahabe hem ilim öğrenmiş hem de öğreticilik yapmıştır. Hz. Aişe, İslam'ın ilk kadın öğreticilerinden biri olup, fıkıh, hadis gibi alanlarda görüşleri bulunmaktadır.¹¹ Onun bu rolü, kadınların ilim hayatında aktif olarak yer alabileceğine önemli bir örnek arz etmektedir.

Klasik fıkıh literatüründe de kadınların eğitim hakkına dair öne çıkan örnekler bulunmaktadır. Hanefi mezhebi alimlerinden İmam Muhammed'e göre, bir kadının fıkıh ilmi öğrenmek maksadıyla evinden çıkmasında eşinin onu engelleme hakkının bulunmadığını ifade etmektedir.¹² Bu durum, eğitim hakkının kadınlar açısından yalnızca meşru bir hak olmadığını aynı zamanda toplumsal düzeyde desteklenmesi gereken bir hak olduğunun göstergesidir. Çağdaş İslam hukukçuları da bu konuya dair klasik literatürü destekleyerek, kadının eğitim hakkını savunmuşlardır. Yusuf el-Karadavi, kadının eğitiminin bir hak olduğu kadar toplumun faydası açısından da bir zaruret olduğunu ve toplumun ıslahı açısından kadınların bilinçlenmesinin şart olduğu görüşündedir.¹³ Muhammed Hamidullah da benzer görüşte olup, bu hakkın kültürel değil, şer'i bir hak olduğu düşüncesindedir.¹⁴

Sonuç olarak, İslam dini ilme önem vermiş ve ilim öğrenmenin kadın erkek her Müslümana farz olduğu bildirilmiştir. Peygamberimiz'in (sav) söz ve uygulamaları ayetleri desteklemektedir. Kadının eğitim hakkı, yalnızca bireysel gelişimi açısından değil, aynı zamanda aile ve toplumun sağlıklı bir şekilde inşası açısından zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, İslam dininin yaygın olduğu toplumlarda kadının eğitim hakkını desteklemek hem dini hem de toplumsal bir vecibe olarak değerlendirilebilir.

2. Çalışma Hakkı

İslam dini, bireyin sosyal hayata katılımını ve dinen helal ve meşru sınırlar çerçevesinde mal kazanma faaliyetinde bulunmasını temel bir hak olarak kabul etmektedir. Bu çerçevede kadının çalışma hakkı, İslam dininin temel kaynaklarından ve fıkıh literatüründen hareketle değerlendirilerek belli kayıt ve şartlarla bu hak tanınmıştır. Haklara sahip olmanın temel şartı olan vücut ehliyeti ve haklardan faydalanmanın temel şartı olan eda ehliyeti bakımından kadın ve erkek birbirine eşittir.¹⁵ Kadın, sosyal bir varlık olup, tarihin her döneminde çalışma hayatında aktif bir şekilde rol almıştır. Kadının çalışması hem bireysel hem de toplumsal açıdan maslahat kapsamında değerlendirilebilir. Peygamberimizin (sav) uygulamalarında da kadının ticaret, eğitim, sağlık gibi konularda aktif bir şekilde rol aldığı görülmektedir. Özellikle Hz. Hatice kendi ticaret kervanını yöneten, çalışan ve istihdam eden bir kadın sahabe olarak İslam tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.¹⁶ Yine Hz. Ömer zamanında Şifa binti Abdullah Medine çarşılarından birinde zabıta olarak görev almıştır.¹⁷ Tüm bu örnekler, kadınların çalışmasının İslami bir meşruiyete sahip olduğunu göstermektedir.

İslâm hukukunda, kadının çalışma hayatına katılımına dair doğrudan yasaklayıcı ya da teşvik edici nitelikte açık bir norm bulunmamaktadır. Bu konuda ortaya çıkan yaklaşımlar, daha çok fakihlerin kendi dönemlerinin toplumsal yapısı, kültürel koşulları ve ihtiyaçları

¹¹ İbn Sa'd (1990). et-Tabakatu'l-Kübra, Beyrut: Daru'l Ma'rifa, c.8, s.58-60.

¹² Serahsi (1993). el-Mebcut, Beyrut: Daru'l Ma'rifa, c.10, s.152.

¹³ Yusuf el-Karadâvî (1981). el-Mer'e fi'l-İslâm, Kahire: Mektebetü'l-Vehbe, s.115.

¹⁴ Muhammed Hamidullah (2003). İslam'a Giriş, çev. Cemal Aydın, Ankara: TDV Yayınları, s.239-248.

¹⁵ Recep Özdemir (2022). İslâm Hukukuna Göre Kadının Malî Hakları, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 29 (Aralık), 92-119.

¹⁶ İbn Hişam, Siretü'n-Nebeviyye, Beyrut: Daru'l-Ma'rifa, ts. c.1, s. 200.

¹⁷ Recep Özdemir, agm, s.114.

doğrultusunda ortaya koyduğu içtihatlarla dayanmaktadır. Fakihler kadının çalışma hakkını değerlendirirken genel olarak, çalışma faaliyetinin helal ve meşru olması, iffet ve mahremiyetin korunması, aile sorumluluklarının ihmal edilmemesi ve toplumun genel ahlaki yapısına zarar vermemesi gibi ilkeleri esas almışlardır.¹⁸

Sonuç itibariyle İslam dini kadının çalışmasını meşru sınırlar dahilinde caiz ve hatta zaruret hallerinde gerekli görmektedir. Ayetler, hadisler ve fakihlerin görüşleri kadının üretken bir birey olarak sosyal hayata katılmasını desteklemekle beraber, İslam'ın ahlaki ilke ve prensipleriyle çelişmemesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Bu bağlamda kadının çalışması, yalnızca bireysel olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir yarar unsuru olarak İslam hukukunda yerini almıştır.

3. Miras Hakkı

İslam dininin kadına tanıdığı haklardan biri de miras hakkıdır. Fıkhi literatürde miras kavramı, vefat eden bir kimsenin (mûris) mal varlığının sonucunu düzenleyen kuralların bütünüdür.¹⁹ İslam hukukunda miras paylaşımı ile ilgili hükümler Kur'an-ı Kerim'de bildirilmiştir. "Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe iki kadın payı kadar (vermenizi) emreder. (Mirasçılar) ikiden fazla kadın iseler bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir. Ölenin kardeşleri varsa annesinin payı, vasiyetten ve borçtan sonra altıda birdir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş paylardır; şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir."²⁰ buyrulmuş miras taksiminin nasıl yapılması gerektiği bildirilmektedir. Bu ayette dikkat çeken bir husus da miras paylaşımında kadının payının esas alınarak erkeğin alacağı payın buna göre belirlenmesidir. Bu açıklama şeklinin kadının mirastan pay almasını sağlayan önemli değişimin güçlendirilmesine yönelik olduğu söylenebilir.²¹ Cahiliye döneminde kadınların mirastan tamamen mahrum bırakıldığı bir toplumda, Kur'an-ı Kerim ile birlikte getirilen bu düzenleme adeta bir devrim özelliği taşımaktadır. Kadına miras hakkının tanınması hem ekonomik anlamda güvenliğini sağlamak hem de onu toplum içerisinde bağımsız bir birey olarak tanımak anlamı taşımaktadır. Peygamberimiz (sav) de, Veda Hutbesi'nde kadınların mali haklarına dair riayet edilmesi gerektiğini vurgulamış ve sahabeyi miras konusunda uyarmıştır.²²

Klasik fıkıh literatüründe de Kur'an ve sünnetten yola çıkarak kadınlara miras hakkı tanınmasında ittifak edilmiştir. Örneğin, Hanefi mezhebine göre kadının mirastan payı, mirasçının derecesine göre değişmekle birlikte mutlak surette sabit bir hak ve herhangi bir beşeri tasarrufla bu hak elinden alınamaz, iptal edilemez.²³

Netice itibariyle İslam hukukunda, kadına miras hakkı tanınmakla, onu mali olarak bağımsızlığa sahip bir birey olarak kabul etmiş; kaynaklar ve tarihi süreçte birçok toplumda

¹⁸ Vehbe Zuhaylî (1996). İslâm Fıkhi Ansiklopedisi (İstanbul: Risale Yayınları), 10/98-100.

¹⁹ Hamza Aktan (2020). "Miras", TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara, c.30, s.143-145.

²⁰ Nisa, 4/11.

²¹ Hayrettin Karaman, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrı, Sadrettin Gümüş (2020). Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, TDV Yayınları, Ankara, c.2, s. 25.

²² İbn Mace, Vesaya, 5.

²³ Kasani (1986). Bedaiu's-Sanâi, Beyrut: Daru'l Kitabu'l-İlmiyye, c.6, s. 193-194.

görülmeyen bu hakkı açıkça hükümle bağlamıştır. Kadına tanınmış olan miras hakkı ile kadın hem birey hem de mirasçı olarak İslam hukukunda koruma altına alınmış ve değer görmüştür.

4. Nafaka Hakkı

Sözlük anlamı itibariyle harcamak, tüketmek anlamlarına gelen nafaka kelimesi, fıkhi terminolojide hayatiyetin ve faydalanmanın devamlılığını sağlamak amacıyla yapılması zorunlu olan harcamalar²⁴ şeklinde tarif edilebilir. İslam hukuku, aile kurumunu bireysel sorumluluk ve karşılıklı haklara sahip bir yapı olarak ele alır. Bu yapı içerisinde kadının nafaka hakkı hem evlilik hem de boşanma sonrası dönemlerde İslam'ın temel kaynaklarında açıkça belirtilmiştir. Nafaka hakkı, kadının ekonomik güvenliğini sağlayan temel haklarından biri olup, onun sosyal hayatta korunmasını ve mağdur olmamasını amaç edinmektedir.

4.1. Evlilik Nafakası

Evlilik nafakası kadının sahî bir evlilik yapması ile meydana gelen mali hakkıdır ve evlilik devam ettiği müddetçe bu hakkı sabittir. Burada koca, eşinin nafakasını sağlamakla yükümlüdür. Fakihler, sahî bir nikahla birleşen kadınların evlilik nafakası alma haklarının olduğuna ittifak etmişlerdir. Kadının evlilik nafakasını alabilmesi için, sahî bir nikah akdiyle evlenmiş olması, kocasıyla aynı evi paylaşması ve evlilik birliğinin gerektirdiği görevleri yerine getirmesi şarttır.²⁵ Klasik fıkıh kaynaklarında evlilik nafakası meselesi detaylı bir şekilde ele alınmış olmakla birlikte, mezheplere göre farklılık arz eden başka şartlar da vardır. Hanefî mezhebine göre, sahî bir nikahla evlenmiş olan her kadın, zengin fakir ayrımı olmaksızın kocasından nafaka talep etme hakkına sahiptir.²⁶ Şafîî mezhebine göre ise, koca kadına uygun yiyecek, giyecek ve barınma temin etmekle yükümlüdür. Kadın sahî nikah gerçekleştiği andan itibaren bu hakka sahip olur.²⁷

Evlilik nafakası eşlerin ekonomik ve sosyal durumlarına uygun olarak belirlenir. Nafaka genel anlamda yeme içmeyi, giyeceği, ev eşyasını ve gereken durumda hizmetçiyi kapsar.²⁸ Nafakayı temin etme görevini yerine getirmeyen kocası hakkında kadın, mahkemeye başvurabilir. Kocasını nafakayı ödememekte ısrarcı olursa hâkim onu hapse atabilir. Hapisten sonra tekrar ödemezse hâkim, nikahı fesheder. Şayet kocanın mal varlığı nafakayı temin etmeye yetmiyorsa mahkeme kadına, kocası adına üçüncü kişilerden borç alma yetkisi verebilir.²⁹

4.2. İddet Nafakası

Kadının bir diğer mali hakkı iddet nafakasıdır. İddet nafakası, iddet süresine bağlı olup, boşanmanın çeşidine göre değişiklik göstermekte ve boşanma süresinde geçerli olduğu için geçicidir. *“O kadınları, durumunuza uygun olarak kendi oturduğunuz yerde oturtun ve onların imkânlarını daraltmak yoluyla kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer gebe iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını karşılayın. Sizin hesabınıza (çocuğunuzu) emzirirlerse onlara karşılığını ödeyin ve aranızda güzelce konuşup anlaşın. Anlaşmakta zorlanırsanız bu durumda o erkeğin hesabına başka bir kadın emzirecektir.”*³⁰ ayeti gereğince iddet nafakası, konutu ve

²⁴ Celal Erbay (2006). “Nafaka”, TDV İslâm Ansiklopedisi Ankara, c.32, s.282.

²⁵ Recep Özdemir, agm, s.104.

²⁶ Serahsî (1993). el-Mebsut, Beyrut: Daru'l Ma'rifa, c.5, s.199-200.

²⁷ Nevevi, el-Mecmû', Beyrut: Daru'l-Fikr, ts., c.18, s.188-190.

²⁸ Recep Özdemir, agm, s.107.

²⁹ Kasânî (1986). Bedaiu's-Sanâi, Beyrut: Daru'l Kitabu'l-İlmiyye, 5/108.

³⁰ Talak, 65/6.

emzirme ücretini içermektedir. İddet süresince kadın, kocasının belirlediği meskende oturmaya ve eğer emzirme dönemindeyse emzirmenin nafakasını alma hakkına sahiptir. Şayet kadın hamile ise, iddet süresi doğum yapıncaya kadar devam edeceği için, iddet nafakası da doğum yapıncaya kadar devam eder.³¹ Ric'i talak ile boşanan bir kadının iddet nafakası, yeme-içme, giyinme ve barınma gibi ihtiyaçlarını içerir. Bu konuda alimler arasında görüş birliği bulunmaktadır. Bâin talakla boşanan kadının iddet nafakası hamile olup olmadığına bağlıdır. Eğer hamile ise, ric'i talakla boşanmış kadının sahip olduğu nafaka hakkına sahip olur³². Eğer hamile değilse, Hanefilere göre iddet süresince nafaka hakkına sahiptir.³³ Şâfiî, Mâliki ve Hanbelilere göre ise bain talakta kadın hamile değilse nafaka hakkına sahip değildir.³⁴

Sonuç itibariyle İslam hukukunda kadının hem evliliğinde hem de boşanma sonrasında nafaka hakkı temel bir hak olarak tanınmıştır. Bu hak, kadının mağduriyetini önlemeyi, onu himaye altında tutan aile yapısının sarsılmadan sürmesini amaç edinmektedir. Ayet ve hadislerle kadının bu hakkının mutlak ve sosyal yönü güçlü bir hak olduğu bildirilmiştir.

5. Mülkiyet Hakkı

İslam dininde kadına tanınan sosyal haklardan biri de onun mülkiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkı, bireyin özel mülkünü tanıyan ve koruyan bir sistemdir. Bu çerçevede kadın da bağımsız bir birey olarak mülk sahibi olma ve bu mülkiyet üzerinde tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. İslam dini, kadını ekonomik bağlamda pasif bir figür olarak değil; mülkiyet haklarına sahip, malı üzerinde dilediğince tasarruf edebilen, gerektiği zamanlarda dava açabilen bir şahsiyet olarak konumlandırır. Bu bağlamda İslam hukuku, kadının mali olarak özgürlüğünü güvence altına alan sistemlerden biridir. Allah, kadınların mali haklarını ayetlerle koruma altına almış ve onların miras haklarına, mehirlerine, rızaları olmadan şahsi mülklerine dokunulmasını yasaklamıştır. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de "*Kadınlara mehirlerini borcunuzu öder gibi verin.*" buyrulurken evliliklerinde verilen mehrin de kadının özel malı olduğu bildirilir. Ayetin devamında gelen "*Eğer onun bir kısmını size gönül rızasıyla verilerse onu yiyin.*"³⁵ ifadesi bu malda kadının söz hakkı olduğu ve rızası olmadan ona dokunulmayacağını ifade etmektedir. Mehrin doğrudan kadına verilmesi ve onun izni olmadıkça üzerinde tasarruf edilememesi, İslam'ın kadına verdiği mülkiyet hakkını açıkça belirtir. Kadın aldığı mehri dilediği gibi kullanabilir, üzerinde tasarruf edebilir, birine bağışlayabilir veya biriktirebilir.

Hz. Peygamber'in (sav) söz ve uygulamalarında da kadınların bağımsız bir şekilde mal sahibi oldukları ve bu mallar üzerinde kendi istekleri doğrultusunda tasarrufta buldukları açıkça görülmektedir. Nitekim Hz. Hatice, kendi mal varlığını ticarete kullanmış, sermayesini İslam dininin yayılması için harcamış ve bu sermayeyi Hz. Peygamber ile ortak olarak değerlendirmiştir.³⁶

Fıkıh literatüründe de kadının mülkiyet hakkı konusunda fakihler arasında ihtilaf bulunmamaktadır. Serahsi'ye göre, kadın akıl ve baliğ olduğu takdirde, erkeğin sahip olduğu

³¹ Bk. Bakara, 2/228, 229, 233; en-Nisâ, 4/19; et-Talâk 65/1.

³² Talâk, 65/6.

³³ İbn Abidîn (2003). Reddû'l Muhtar, Beyrut: Daru'l-Fikr, c.3, s.592.

³⁴ Kasânî (2010). Bedâiyu's-Sanâyi, Beyrut: Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 3/419; Nevevî, Minhâc, 515-516.

³⁵ Nisâ, 4/4.

³⁶ İbn Hişam, Siretü'n-Nebeviyye, Beyrut: Daru'l-Ma'rife, ts., c.1, s.96.

her türlü malî tasarruf yetkisine sahiptir. Onun yaptığı alışveriş, bağış, vakıf gibi işlemler geçerlidir.³⁷

Sonuç olarak, İslam dininde kadın sosyal bir varlık olup, tam bir mülkiyet hakkına sahiptir. Bu mülkiyeti dilediği gibi harcama, bağış yapma gibi serbestçe kullanabilir ve bu yönüyle erkekle eşit konumda bir hukuki şahsiyet olarak kabul edilir. Kadının bu hakkı Kur'an, sünnet ve fihhi içtihatlarla güvence altına alınarak bu hakkın bireysel özgürlüğün ve ekonomik güvenliğin temel teminatı olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle İslam hukuku, kadının malî olarak özgürlüğünü koruyan güçlü bir sistem olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç

İslam dininde haklar, kadın, erkek, soy, ırk, zenginlik, fakirlik gibi ayırım yapmaksızın objektif ve genel bir çerçevede belirlenmiştir. İslam'dan önce özellikle Cahiliye döneminde kadın hiçbir şekilde haklara sahip değildi. İslam diniyle birlikte kadına sosyal bir statü tanındı ve ona birtakım haklar verilerek güvence altında alındı. İslam hukuku, kadına tanıdığı bu haklar ile onu yalnızca bir anne veya eş kimliğiyle sınırlamamış, onu aynı zamanda bireysel şahsiyeti ve sosyal varlığıyla da tanımıştır. Bu bağlamda, Kur'an ve sünnet, kadına eğitim, nafaka, mülkiyet, çalışma, miras gibi temel hakları açıkça tanımış ve bu hakların fihhi düzenlemeler ile somutlaştırılmasını sağlamıştır.

Kur'an'ın açıkça beyanlarıyla sabit olan eğitim hakkı, kadının bireysel olarak gelişimi ve dini vazifelerini yerine getirebilmesi açısından vazgeçilmez bir haktır. Peygamberimiz de bizzat kadınlara eğitim vererek onların ilmi faaliyetlere katılımlarını desteklemiş ve bu konuda teşvik etmiştir. Aynı şekilde kadının meşru çerçevede çalışma hakkının olduğu, fakat çalışmak zorunda olmadığı, eşinin kendisine bakma ve nafakasını temin etme vecibesinin bulunduğu naslarla sabittir. Kadına tanınan mülkiyet hakkı ile, hibe etmek, şirket kurmak, kiraya vermek, alım-satım yapmak gibi mali akitleri gerçekleştirebilir. Kadın, elde ettiği geliri dilediği gibi tasarruf etme yetkisine sahiptir. Bu yönüyle kadın, İslam hukukunda tam bir hukuki şahsiyet olarak değerlendirilir. Sahih bir nikah ile evlenen kadına, mehir, nafaka gibi haklar tanınarak, onun sosyal güvenliği sağlanmaktadır.

Tüm bu sosyal ve mali haklar, kadının toplumda hem bir birey hem de aile üyesi olarak ekonomik ve sosyal güvenceye sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla İslam dini ayet ve hadislerle, kadının haklarını sağlamlaştırarak onu güvence altına alan bir sistem inşa etmiştir. Bu hakların yaşatılması, yalnızca kadın için değil, bütün toplumun adalet, denge ve huzur içinde varlığını sürdürebilmesi için zaruridir.

Kaynakça

Aktan, Hamza (2020). "Miras", TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara, c.30, s.143-145.
Alau'd-dîn Ebî Bekr b. Suû'd el-Hanefî, Kasânî (2010). Bedâiyu's-Sanâyi, Beyrut: Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, c.3.

Canan, İbrahim (1988). Kütüb-İ Sitte Muhtasarı Tercüme Ve Şerhi, Akçağ Yayınları, Ankara c.2-8.

Ebu Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref en-Nevevi, el-Mecmû', Beyrut: Daru'l-Fikr, ts., c.18, s.188-190.

³⁷ Serahsî (1993). el-Mebcut, Beyrut: Daru'l Ma'rifa, c.11, s.96.

- Erbay, Celal (2006). "Nafaka", TDV İslâm Ansiklopedisi Ankara, c.32, s.282-284.
- Hamidullah, Muhammed (2003). İslâm'a Giriş, çev. Cemal Aydın, Ankara: TDV Yayınları.
- İbn Hişam, Siretü'n-Nebeviyye, Beyrut: Daru'l-Ma'rife, ts., c.1.
- Karadâvî, Yusuf (1981). el-Mer'e fi'l-İslâm, Kahire: Mektebetü'l-Vehbe, s.115.
- Karaman, Hayrettin, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrıçı, Sadrettin Gümüş (2020). Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, TDV Yayınları, Ankara, c.2
- Muhammed Emin Alauddin İbn Abidîn (2003). Reddü'l Muhtar, Beyrut: Daru'l-Fikr, c.3-5.
- Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref. el-Mecmû' Şerhu'l-Muhazzeb, Beyrut: Daru'l-Fikr, ts. c.1.
- Özdemir, Recep (2022). İslâm Hukukuna Göre Kadının Malî Hakları, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 29 (Aralık), 92-119.
- Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebûbekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. (1993). el-Mebcut, Beyrut: Daru'l Ma'rifa, c.11.
- Şişman, Nazife. "Kadın ve Sosyal Hayat". <https://kadem.org.tr/kadin-ve-sosyal-hayat-soylem-calismasiyapildi>
- Yılmaz, İbrahim (2017). "İslâm Hukukunda Kız Çocuğunun Miras Hakkı ve Cahiliye Döneminde Kız Çocuğunu Mirastan Mahrum Etmenin Günümüz İslâm Ülkelerindeki İz Düşümü", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi 29, s.262-265.
- Zuhaylî, Vehbe (1996). İslâm Fıkhi Ansiklopedisi (İstanbul: Risale Yayınları), 10/98-100.